

**ДЕРЖАВНА ФІНАНСОВА ДОПОМОГА УКРАЇНСЬКИМ
ПЕРЕСЕЛЕНЦЯМ ІЗ ПОЛЬЩІ, РОЗСЕЛЕНИМ У СХІДНИХ
ОБЛАСТЯХ УРСР У 1945-1947 рр.**

Проживання кількох західних етнічних груп українських переселенців із Польщі на території східних областей України є одним із цікавих і в той же час не вивчених фактів нашої історії.

На сьогодні існують поодинокі праці істориків, які в контексті загальнореспубліканського характеру або на прикладах однієї області змальовували процес адаптації українських переселенців з Польщі в різних регіонах України. Саме тому наукову проблему дослідження становить регіональна специфіка процесу економічної адаптації українських переселенців із Польщі в східних областях УРСР, а саме фінансова допомога з боку владних структур.

Джерельну базу дослідження становлять документи Державних архівних установ Донецької, Луганської та Харківської областей.

У зв'язку з Угодою про обмін населенням між УРСР і Польською Народною Республікою від 9 вересня 1944 р., на розселення до східних областей УРСР було направлено понад 5300 сімей переселенців. Майже всі переселенці були вихідцями із західнолемківських сіл Горлицького, Ново-Сандецького та Ясловського повітів Краківського воєводства. Лише незначна частина виходила із українських сіл Білостокського воєводства. Зазначені сім'ї переселенців протягом 1945 р. планово були розселені в 12 районах Ворошиловградської (1348 сімей), 22 районах Сталінської (3044 сім'ї) і 9 районах Харківської (932 сім'ї) областей.

По приїзді на нові місця (а це подолання більше ніж 1500 км і кількох місяців переїзду) сім'ї переселенців потребували будинків, господарських споруд, деяких харчів, господарських речей тощо. Обмежене Угодою про обмін населенням вивезення власних речей дуже сильно відбилося на забезпеченості переселенців на нових місцях, крім того, багато хто з них виїхав із знищених війною господарств і приїхав на Схід УРСР майже жебраком. Ця ситуація була відома владним структурам, які займалися процесом переселення. Саме тому з боку держави була організована допомога в отриманні житла (переважно тимчасового), харчів, працевлаштуванні (переважно у колгоспи) та іншого. Однією з них була фінансова допомога, яка мала кілька різновидів.

Так, 28 липня 1945 р. Радою Народних Комісарів УРСР було прийнято постанову №1872 про пільги на місцях розселення для українських переселенців, прибулих із Польщі. Згідно з цією постановою переселенці звільнялись від сільгосподатку, воєнного податку з колгоспників та одноосібників, воєнного податку з міського населення, податку від нежонатих по селах, податку на неодружених в міських поселеннях, податок з прибутку фізичних осіб, податку з будівель, земельної ренти, страхових платежів строком на два роки з дня вселення на нове місце. Також від тих же поставок і платежів були звільнені на два роки колгоспи, де кількість переселенських господарств становила більше 50 відсотків [1, арк.70-70зв]. Ці заходи зберегли частину грошових коштів у переселенців.

Основна фінансова допомога держави надходила переселенцям двома шляхами - через Сільськогосподарський банк і через обласні фінансові відділи. На місцях розселення цим займалися філії банку та райфінвідділи.

По лінії Сільгоспбанку переселенці мали можливість отримати грошовий кредит до 5 тис. руб. на купівлю будинку, корови чи іншого необхідного для власного господарсько-побутового влаштування на місцях вселення. Кредит надавався райвідділами Сільгоспбанку строком на 5 років із 3% річних [2, арк.3-4]. Згідно з постановою народного комісара фінансів, в кожному обласному фінансовому відділі тих областей, які прийняли на розселення українських переселенців із Польщі, було призначено відповідальну особу, яка мала слідкувати за устроєм переселенців і направляти цю інформацію до Києва [3, арк.38]. Також, ця особа займалася всіма операціями щодо фінансової допомоги переселенцям, і навіть інспектуванням районів розселення щодо господарсько-побутового влаштування прибулих.

Вочевидь важка економічна ситуація країни під час війни не сприяла повноцінній роботі закріплених за переселенцями працівників облфінвідділу та райфінвідділів. Так, непоінформованість переселенців про можливість отримання кредитів на власне облаштування зумовила повну відсутність заяв на отримання таких до районних фінвідділів Сільгоспбанку в перших трьох кварталах 1945 р. [4, арк.31]. Однак, вже восени того ж року зазначена ситуація дещо поліпшилась. Не останню роль в цьому зіграли постанови із Києва.

В 1946 р. кредитів з цільовим призначенням на господарчій устрій гостро нужденних українських переселенців із Польщі було

виділено: на Ворошиловградську область - 1 млн. руб. [5, арк.10], на Сталінську - 2 млн. руб. [6, арк.31], на Харківську область 500 тис. руб. [7, арк.6]. Ці суми були ще поділені між самими кредитами, одноразовими грошовими виплатами-допомогами та іншими передбаченими програмами.

За планом частина цих коштів була розділена по всіх районах проживання переселенців у регіоні. Так, в Харківській області вони розподілились наступним чином: Боровський - 64 тис. руб., Барвінківський - 51, Близнюківський - 123, Лозівський - 61, Змієвський - 30, Ізюмський - 30, Богодухівський - 85, Коломакський - 25, Харківський - 31 [8, арк.69]. Так само гроші були розділені по районах Ворошиловградської і Сталінської областей. Однак в силу деяких обставин, отримання кредитів господарствами переселенців у 1945 р. не набуло великого масштабу, як це планувалося «зверху». Так, у Ворошиловградській області в 1945 р. було видано лише 51 тис. руб. переселенцям розселеним в Олександрівському та Успенському районах [2, арк.3-4].

Разом із наданням кредитів ще з 1945 р. проводилося надання безповоротної грошової допомоги із загальних виділень коштів для переселенців. Ця допомога надавалась кожній потребуючій їй сім'ї розміром від 500 до 2000 руб. Однак, траплялись випадки виплати і 300 руб. на родину. Так, по Ворошиловградській області в 1946 р. допомога (477 тис. руб.) розподілялась наступним чином: Ново-Айдарський район отримував 100 тис. руб., Свердловський - 45, Новосвітловський - 45, Боково-Антрацитівський - 2, Ровеньківський - 75, Лисичанський - 45, Старобільський - 30, Білокуракінський - 10, Краснодонський - 55, Успенський - 40, Олександрівський - 12, Станично-Луганський - 8 тис. руб. [3, арк.106]. На Харківську область припадало 250 тис. руб. Всі вони також були розподілені за районами: Барвінківський - 15 тис. руб., Боровський - 12, Близнюківський - 107,9, Богодухівський - 12, Змієвський - 4, Ізюмський - 9,1 тис. руб., Коломацький - 16, Лозівський - 36, Харківський - 38 тис. руб. [8, арк.75].

В 1947 р. у зв'язку із масовим самовільним виїздом українських переселенців з території східних областей УРСР, грошова допомога надавалась виключно на розрахунок за передані переселенцям готові будівлі, на розрахунок за будівельні матеріали та робочу силу, а також на будівництво нових будинків в областях першого розселення. Так, на Сталінську область в 1946 р. було виділено лише 46 тис. руб. [9, арк.22]. Така ж сама ситуація спостерігалась і в інших областях.

Повернення кредитних грошей меншою частиною переселенців затягнулося на кілька років, а більша їх частина, в зв'язку важкого матеріального становища, затримала виплату більше ніж на п'ять років, а то і зовсім позбулась заборгованості через державне списання боргів [10, арк.21]. Показовим є те, що стягнення кредитної заборгованості з матеріально неспроможних через судові органи було заборонене [5, арк.28-28зв], що однозначно показувало турботу держави за своїх нових громадян.

Таким чином, не дивлячись на військові витрати в 1945 р. та витрати на відновлення економіки республіки в 1946-1947 рр., українські переселенці з Польщі мали можливість отримати відчутну грошову державну допомогу для ліпшого господарсько-побутового облаштування в східних областях УРСР. На жаль, ця допомога в багатьох випадках надавалась із значним запізненням. Частина переселенців, які скористалися всіма видами запропонованої допомоги, змогли швидше й менш безболісно облаштувати своє життя та залишилися жити на Сході УРСР. Той хто не дочекався допомоги держави або розчарувався в діях влади виїхав із районів розселення.

-
1. Державний архів Донецької області (далі - ДАДО), ф.326, оп.2, спр.699, арк.111.
 2. Державний архів Луганської області (далі - ДАЛО), ф.2415, оп.2, спр.61, арк.74.
 3. ДАЛО, ф.2256, оп.1, спр.108, арк.179.
 4. ДАДО, ф.326, оп.4, спр.592, арк.53.
 5. ДАЛО, ф.2415, оп.1, спр.58, арк.46.
 6. ДАДО, ф.2849, оп.2, спр.10, арк.416.
 7. Державний архів Харківської області (далі - ДАХО), ф.3858, оп.3, спр.513, арк.28.
 8. ДАХО, ф.3858, оп.3, спр.519, арк.179.
 9. ДАДО, ф.2794, оп.1, спр.327, арк.172.
 10. ДАЛО, ф.1779, оп.2, спр.684, арк.211.